

Ενέργεια για τι και για ποιον;

Τάσος Κεφαλάς

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Επανέναρξη

των έργων στον άνω ρου του Αχελώου με ενεργειακό μανδύα, ερευνητικές γεωτρήσεις για υδρογονάνθρακες στην Ήπειρο και αλλού, διασυνδέσεις νησιών του Αιγαίου και «μικρή» ηλεκτρική διασύνδεση Κρήτης-Πελοποννήσου, ένταση της δραστηριότητας εγκατάστασης βιομηχανικών ΑΠΕ, πώληση λιγνιτικών ή και Υ/Η μονάδων της ΔΕΗ, σχέδιο Μυτιληναίου για τρίτη μονάδα φυσικού αερίου στην Αντίκυρα Βοιωτίας, αγωγός ΤΑΡ, ηλεκτρική διασύνδεση και νέος αγωγός φυσικού αερίου (Μ. Ανατολή – Κύπρος – Κρήτη – Ηπειρωτική Ελλάδα – Ευρώπη), ριζική αναδιάρθρωση του νομοθετικού πλαισίου και της αγοράς ενέργειας. Είναι μερικές μόνο από τις μικρές και μεγάλες ψηφίδες, που συνθέτουν το ενεργειακό τοπίο του σήμερα. Με την κινηματική αντίδραση να μην μπορεί, συνήθως, να υπερβεί ιδιαίτερες τοπικές – θεματικές – ιδεολογικές προσεγγίσεις ή να εγκλωβίζεται στο δίλημμα «ορυκτά καύσιμα ή πράσινη ανάπτυξη», η ανάπτυξη μιας γενικευμένης συζήτησης για τα ενεργειακά είναι κάτι παραπάνω από αναγκαία.

Τι

θα μπορούσε, όμως, να είναι ζητούμενο σε έναν τέτοιο δημόσιο διάλογο, που να είναι ουσιωδώς χρήσιμο, ανεξάρτητα από την έκβαση των επιμέρους «μαχών»; Σε πρώτο επίπεδο, αναζητούμε τους λόγους που εξηγούν τις κυρίαρχες πολιτικές στον τομέα της ενέργειας και, ιδιαίτερα, τη διασύνδεσή τους με το αφήγημα της ανάπτυξης. Έμμεσα, όμως, ψηλαφούμε τους βασικούς στόχους μιας εναλλακτικής πολιτικής και προσπαθούμε να περιγράψουμε το τοπίο, μέσα από το οποίο αυτή μπορεί, από αόριστη ιδέα, να γίνει πράξη.

Β. ΠΟΙΟΣ ΣΧΕΔΙΑΖΕΙ ΤΙ; Η ΚΙΝΗΤΗΡΙΑ ΔΥΝΑΜΗ ΤΩΝ ΑΛΛΑΓΩΝ ΠΟΥ ΣΥΝΤΕΛΟΥΝΤΑΙ

Είναι

προφανές ότι μια τέτοια διερεύνηση δεν μπορεί να είναι ουσιαστική αν δεν συνυπολογίσει τους βασικούς παράγοντες, που καθόρισαν τις εξελίξεις στον τομέα της ενέργειας στη χώρα μας, ιδιαίτερα τις δύο τελευταίες δεκαετίες των ραγδαίων αλλαγών. Οπότε, δεν είναι άσκοπο να θυμίσουμε ότι μακροχρόνιος εθνικός ενεργειακός σχεδιασμός –εγκεκριμένος σύμφωνα με τις προβλέψεις του ν. 2773/1999, άρθρο 3– δεν υπήρξε ποτέ ως σήμερα. Στη θέση του υπήρξαν επιμέρους στοχεύσεις (κυρίως, «πριμοδότησης» μιας ανεξέλεγκτης διείσδυσης των ΑΠΕ) και περιοδικές εκθέσεις περιγραφής της κατάστασης και εξέτασης σεναρίων, που ποτέ

δεν πήραν τη μορφή ενός συνεκτικού και δεσμευτικού σχεδίου. Αν και δεν υπάρχουν αυταπάτες ως προς τον χαρακτήρα και την κατεύθυνση που θα είχε ένας τέτοιος εθνικός ενεργειακός σχεδιασμός, είναι σαφές ότι το πεδίο προσφέρθηκε –σκόπιμα– «καθαρό» για μια ανεμπόδιστη διαμόρφωση από άλλους «εξωγενείς» παράγοντες.

Οι

παράγοντες αυτοί ήταν και είναι, ουσιαστικά, δύο:

- Ο πρώτος, η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με ένα πλέγμα οδηγιών και σκληρών ρυθμίσεων για τη λεγόμενη «απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας» –διανθισμένη με ορισμένα μέτρα για την «αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής»–, πολιτική που αποσκοπεί στην ενδυνάμωση της θέσης της Ευρώπης και, ιδιαίτερα, των βιομηχανικών χωρών της, στο πλαίσιο του παγκόσμιου οικονομικού ανταγωνισμού.
- Ο δεύτερος, οι επιδιώξεις των οικονομικών ομίλων που δραστηριοποιούνται στον ενεργειακό τομέα, από τους οποίους δεν πρέπει να εξαιρέσουμε την –παλιότερα αμιγώς κρατική και σήμερα μερικώς ιδιωτικοποιημένη– ΔΕΗ, που διαγκωνίζονται μεταξύ τους για τη διασφάλιση πλεονεκτημάτων, τόσο στην παραγωγή, όσο και στην εμπορία ενέργειας.

Γ. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ

Ας

επιχειρήσουμε να δούμε, μέσα από αυτό το πρίσμα, ορισμένες χαρακτηριστικές ενεργειακές επιλογές – δραστηριότητες, χωρίς να μιλήσουμε καθόλου για τις περιβαλλοντικές τους επιπτώσεις, παρότι αποτελούν την πιο συνηθισμένη αιτία των αντιδράσεων:

α) Τα έργα στον άνω ρου του Αχελώου, σε συνδυασμό ή μη με το φαραωνικό σχέδιο της εκτροπής προς τον κάμπο της Θεσσαλίας, έχουν μια ενεργειακή πτυχή: την κατασκευή δύο νέων φραγμάτων – Υ/Η έργων, πρώτα στη Μεσοχώρα (160 MW) και μετά στη Συκιά (130 MW). Εδώ και 35 χρόνια, κράτος και ΔΕΗ έχουν ανάγκη σε μείζον θέμα τη λειτουργία τους, παρότι και σαν εγκατεστημένη ισχύς και σαν προσδοκώμενη παραγωγή ενέργειας αντιπροσωπεύουν ποσοστό ασήμαντο για να συνδέεται με την ενεργειακή επάρκεια της χώρας. Την ίδια στιγμή, στη λεκάνη του ίδιου ποταμού, λειτουργούν επί δεκαετίες άλλα τέσσερα μεγάλα φράγματα της ΔΕΗ (σε Ταυρωπό, Κρεμαστά, Καστράκι, Στράτο) και δύο μικρότερα ιδιωτικά (ΤΕΡΝΑ, ΜΗΧΑΝΙΚΗ), ενώ πριν λίγο καιρό αδειοδοτήθηκε τεράστιο, διπλό αντλησιοταμιευτικό έργο της ΤΕΡΝΑ, ισχύος 680 MW!

Πολύ

απλά: το κράτος και η ΔΕΗ εξακολουθούν να λειτουργούν με όρους της δεκαετίας του '50, όταν –με τη δικαιολογία της συγκρότησης εθνικού

δικτύου ηλεκτρικής ενέργειας και του εξηλεκτρισμού της περιφέρειας— θεωρήθηκε αυτονόητο η ΔΕΗ να έχει τον πρώτο και αποκλειστικό λόγο στη διαχείριση των νερών όλων των ποταμών.

β) Το σχέδιο κατασκευής μονάδων λιθάνθρακα και το πρόγραμμα «Ήλιος» προωθήθηκαν κεντρικά και προέβλεπαν: το πρώτο, τη δημιουργία –σε χώρα παραγωγό λιγνίτη– 7 μονάδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με εισαγόμενο λιθάνθρακα, συνολικής ισχύος 4.860 MW και το δεύτερο την κατασκευή γιγαντιαίων φωτοβολταϊκών εγκαταστάσεων, ισχύος 10.000 MW, σε ανεκμετάλλευτες δημόσιες και δημοτικές εκτάσεις. Και τα δύο σχέδια δεν αποσκοπούσαν, κυρίως, στην κάλυψη υφιστάμενων εθνικών ενεργειακών αναγκών, αλλά σε λογικές εξαγωγής ενέργειας και βίαιης αναδιάρθρωσης της αγοράς ενέργειας με την απόκτηση σημαντικού μεριδίου από το ιδιωτικό κεφάλαιο. Οι σχεδιασμοί αποσύρθηκαν σχετικά γρήγορα, αν και για τις μονάδες λιθάνθρακα χρειάστηκε να «βάλει το χέρι» του ένα ισχυρό πανελλαδικό κίνημα, αξιομνημόνευτο για τον χαρακτήρα του, τον προσανατολισμό, τη μαζικότητα και την αποτελεσματικότητά του.

γ) Η εισαγωγή του φυσικού αερίου στην ηλεκτροπαραγωγή ήταν μια άλλη κεντρική επιλογή, που επιβλήθηκε βίαια και σε σύντομο χρονικό διάστημα, από μια άποψη σαν απάντηση στην

αποτυχία του «λιθανθρακικού» σεναρίου και για τις ανάγκες εξισορρόπησης του δικτύου, εξαιτίας της κυμαινόμενης παραγωγής των ΑΠΕ. Το αξιοσημείωτο είναι ότι αυτό έγινε σε βάρος μιας πιο ορθολογικής και οικονομικής διαχείρισης, που θα επέβαλλε το μεγαλύτερο μέρος του εισαγόμενου φυσικού αερίου να καλύπτει άμεσα τις ενεργειακές ανάγκες –δηλαδή με πολύ λιγότερες απώλειες– και όχι έμμεσα, μέσω της ηλεκτροπαραγωγής, που κατανάλωνε το 75% του συνόλου. Η άλλη αξιοσημείωτη πτυχή είναι ότι οι εγκατεστημένες μονάδες φυσικού αερίου στηρίζονται σε μηχανισμούς επιδότησης και ενίσχυσης –της τάξης των 50.000 €/MW ετησίως–, για να παραμένουν σε καθεστώς διαθεσιμότητας ισχύος, με τον μέσο συντελεστή χρησιμοποίησής τους, το 2017, να είναι μόλις 37%.

Παρ' όλα αυτά, οικονομικοί παράγοντες και μέσα εκθειάζουν την πολύ πρόσφατη επιλογή του ομίλου Μυτιληναίου να κατασκευάσει και τρίτη μονάδα φυσικού αερίου, στην Αντίκυρα, ισχύος 650 MW. Επιλογή που εναρμονίζεται με την επιδίωξη του ομίλου να αμφισβητήσει τη δεσπόζουσα θέση της ΔΕΗ και να εξαπλωθεί, μέσω του εμπορικού του βραχίονα Protergia, στην εγχώρια και διεθνή αγορά. Πρόκειται για τον όμιλο που διαθέτει άλλες δύο μονάδες φυσικού αερίου στα διυλιστήρια των Αγίων Θεοδώρων (ΜΟΤΟΡ ΟΪΛ), που δραστηριοποιείται στην εισαγωγή και εμπορία φυσικού

αερίου και που επέλεξε να προμηθεύεται φτηνά ρεύμα από τη ΔΕΗ για το εργοστάσιο αλουμίνας στην Αντίκυρα, ενώ στην ίδια εγκατάσταση διέθετε την πρώτη δική του μονάδα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας –ως αυτοπαραγωγός–, που στη συνέχεια πέτυχε να αποχαρακτηρισθεί και να ενταχθεί στο προνομιακό καθεστώς των ΑΠΕ και ΣΗΘΥΑ (συμπαραγωγή ηλεκτρισμού-θερμότητας υψηλής απόδοσης).

δ) Η ανάπτυξη αιολικών εγκαταστάσεων, βιομηχανικού τύπου ή ΒΑΠΕ, όπως συνηθίσαμε να τις αποκαλούμε, σε όλες τις βουνοκορφές είναι κλασικό παράδειγμα ανεξέλεγκτης και «από τα πάνω» υλοποίησης ενεργειακής δραστηριότητας, ισχυρά επιδοτούμενης και προστατευόμενης, η οποία εξακολουθεί να μην μπορεί να αποδείξει τη χρησιμότητά της, χωρίς την υποστήριξη νέων βλαπτικών παρεμβάσεων, όπως τα υβριδικά και αντλησιοταμιευτικά έργα, σαν αυτό που προαναφέρθηκε. Πολύ πρόσφατα, θεσμοθετήθηκε η «δημοπράτηση» έργων ΑΠΕ, διαδικασία που έχει να κάνει, όμως, με την προτεραιότητα υλοποίησης των έργων και όχι με τον χαρακτήρα, το μέγεθος και τη χωροθέτησή τους.

ε) Η υπογραφή συμβάσεων για την έρευνα και την εξόρυξη υδρογονανθράκων είναι το πιο πρόσφατο ενεργειακό αφήγημα, με το οποίο επιχειρείται η εξοικείωση με ένα παραγωγικό μοντέλο, του οποίου τα όρια και οι συνέπειες έχουν δοκιμαστεί, ιδιαίτερα όταν επιχειρήθηκε να υλοποιηθεί σε χώρες οικονομικά αδύναμες,

χωρίς
εναλλακτικές λύσεις και σε συνθήκες ανύπαρκτης παραγωγικής
αυτάρκειας. Όσοι
«ποντάρουν» στα πιθανά οικονομικά οφέλη, αγνοούν, προφανώς,
τον ευμετάβλητο
χαρακτήρα τους και την άνιση κατανομή τους, παρά τα περί του
αντιθέτου
υποστηριζόμενα (π.χ. ότι θα ενισχύουν το εθνικό συνταξιοδοτικό
σύστημα). Κι ας
μην μας διαφεύγει και τούτο: ο μοναδικός εγχώριος πετρελαϊκός
όμιλος με
περιορισμένη συμμετοχή του δημοσίου (ΕΛ.ΠΕ.), αναζητεί
αγοραστές αυτού του
ποσοστού, αφού πρώτα λειτούργησε σαν όχημα εξυπηρέτησης των
συμφερόντων του
ομίλου Λάτση, με την περίφημη συγχώνευση του 1998.

Δ. ΑΝΑΒΙΩΣΗ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΣΕ ΝΕΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ

Οι
παραπάνω επιλογές, όπως και πολλές άλλες, δεν αποτελούν παρά
τα μέρη ενός
μεγάλου παζλ, που έχει στο επίκεντρο την παραγωγή και
κατανάλωση ενέργειας,
επιλογές που υλοποιούνται μέσα σε ένα περιβάλλον που έχει
θεοποιήσει την
ανάπτυξη, την αύξηση του ΑΕΠ, τη διασφάλιση της
ανταγωνιστικότητας των
οικονομιών κ.λπ. και για να υπηρετήσει αυτές τις έννοιες. Την
ίδια στιγμή, αυτό
που προτείνεται σαν αντίδοτο, από κάποιες πλευρές, είναι η
«πράσινη» ή
«βιώσιμη» ή «αειφόρος» ανάπτυξη. Αυτόματα, δημιουργείται η
ανάγκη να περάσουμε από το μερικό στο γενικό και να δούμε
την αλληλεξάρτηση των επιμέρους

ενεργειακών «επεισοδίων».

0

σκοπός είναι διπλός: αφενός, να εξηγηθούν πιο σφαιρικά αυτά που συμβαίνουν γύρω μας και, αφετέρου, να δημιουργηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για την αντιμετώπισή τους. Το γεγονός ότι τα διάφορα «περιστατικά» δεν εκδηλώνονται συνεχώς στον ίδιο χώρο και ότι ένα νέο ανθρώπινο δυναμικό δραστηριοποιείται, εξηγεί το γιατί αυτός ο διάλογος αναζωπυρώνεται, κατά διαστήματα, αυτή τη φορά σε νέες, πολύ πιο δυσμενείς συνθήκες.

Γράφοντας

αυτές τις γραμμές, η μνήμη με οδηγεί 10-12 χρόνια πίσω, στο μέσο της περασμένης δεκαετίας, όταν και τότε είχαν ανοίξει πολλά «μέτωπα» στον τομέα της ενέργειας, ανάμεσά τους και αυτό του λιθάνθρακα. Τότε οι «Πολίτες κατά του λιθάνθρακα» είχαν στην προμετωπίδα της καμπάνιας τους το ερώτημα «**Ενέργεια για τι και για ποιον;**». Τώρα, συνειδητοποιώ ότι πρέπει να ήταν από τις λίγες καμπάνιες που δεν είχαν συνδέσει τα αιτήματά τους με ένα «ανάθεμα» ή με ένα «ζήτω», αλλά με ένα ερώτημα.

Τι

σχέση, όμως, έχει το τότε με το σήμερα; Μπορούν προβληματισμοί του τότε να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση πραγματικών αναγκών του σήμερα ή πρόκειται, απλά, για μια νοσταλγική επιστροφή σε έναν νικηφόρο αγώνα του

παρελθόντος; Για να απαντήσουμε σε αυτό θα μας βοηθούσε να δούμε, σε αδρές γραμμές, το τι συνέβαινε τότε και τι συμβαίνει σήμερα.

Το ενεργειακό τοπίο την περασμένη δεκαετία

Την περίοδο αυτή, κυριάρχησαν τα θέματα του λιθάνθρακα, της αδειοδότησης μεγάλου αριθμού ιδιωτικών μονάδων ηλεκτροπαραγωγής με φυσικό αέριο, η επέλαση των αιολικών στον ηπειρωτικό και νησιωτικό χώρο, η προώθηση μεγάλων και μικρών Υ/Η έργων και η ηλεκτρική διασύνδεση των νησιών. Εξωτερικά αντιφατικές επιλογές, καθόλα εξηγήσιμες όμως, κάτω από το πρίσμα που περιγράψαμε στην αρχή.

Όλες οι παραπάνω επιλογές ήταν στενά δεμένες με τον στόχο της απελευθέρωσης της αγοράς ενέργειας, με την ορμητική είσοδο ιδιωτών, με την ανάπτυξη διακρατικών υποδομών, κυρίως δικτύων μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, αλλά και έργων όπως το περίφημο πρόγραμμα «Ήλιος».

Ακολούθησε η περίοδος της οικονομικής κρίσης και της επιτήρησης. Τα πρώτα χρόνια αυτής της περιόδου, μέσα σε περιβάλλον αβεβαιότητας και περιορισμένης οικονομικής

ρευστότητας, σημειώθηκε κάποια κάμψη στις επενδύσεις σε ΑΠΕ και κάποια καθυστέρηση σε κρατικές υποδομές. Από την άλλη πλευρά, όμως, ολοκληρώθηκαν τα βασικά έργα φυσικού αερίου και προχώρησε η ενοποίηση ευρωπαϊκής – εθνικής νομοθεσίας, παράλληλα με την ωρίμανση ενός άτυπου σχεδιασμού.

Το ενεργειακό τοπίο σήμερα

Σήμερα, συνεχίζονται οι αλλαγές και οι ανακατατάξεις, σε όλο το φάσμα, οι οποίες υπαγορεύονται:

- Από την ανάγκη διασφάλισης της πρόσβασης στους ενεργειακούς πόρους.
- Από την επιδίωξη μεγαλύτερου ελέγχου της αγοράς από τους πιο ισχυρούς «παίκτες».
- Από την πρόθεση να φανεί ότι αντιμετωπίζεται σοβαρά η κλιματική αλλαγή.

Αυτό, όμως, που –κατά βάθος– υπηρετούν, είναι:

- Την απρόσκοπτη λειτουργία του συστήματος.
- Τη χρήση της ενέργειας σαν προϊόν μιας αυτόνομης αγοράς που πρέπει διαρκώς να αναπτύσσεται, και όχι σαν μέσο κάλυψης υπαρκτών αναγκών στην παραγωγή,

στις μεταφορές και
στην καθημερινή μας ζωή.

- Μια μερική
προσαρμογή των ακραίων αναπτυξιακών πολιτικών στην πιο
ήπια εκδοχή της
–υποτίθεται– βιώσιμης ανάπτυξης.

Αποτιμώντας

τα αποτελέσματα αυτών των πολιτικών, σε ό,τι αφορά τη
συντριπτική πλειοψηφία
της κοινωνίας, δεν μπορεί παρά να τα βρούμε εξαιρετικά
πενιχρά, αφού:

- Οι περιορισμοί
στη χρήση άνθρακα είναι μικροί.
- Έχουμε τεράστια
διείσδυση του φυσικού αερίου (νέοι αγωγοί, σταθμοί LNG
και LPG, επενδύσεις στο
σχιστολιθικό αέριο κ.λπ.).
- Η βιομηχανία
των πυρηνικών παραμένει στο απυρόβλητο, σε κραυγαλέα
αντίθεση με τα
αντιπυρηνικά κινήματα περασμένων δεκαετιών.
- Η βιομηχανία
των ΑΠΕ αναπτύσσεται μόνο χάρη στη νομική και οικονομική
πριμοδότησή της.

Αποτέλεσμα

όλων αυτών είναι η παγίωση ενός καθεστώτος εξάρτησης, στο
οποίο τη σφραγίδα
βάζουν οι διακρατικές υποδομές –κυρίως, αγωγοί φυσικού αερίου
και δίκτυα
μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας– και, στο επίπεδο της ΕΕ, το
«σκληρό» νομοθετικό

πλαίσιο. Καθώς η ενέργεια είναι μια κρίσιμη παράμετρος για τη λειτουργία των οικονομιών, η εξάρτηση δεν παραμένει στο επίπεδο αυτό, αλλά επεκτείνεται στη σφαίρα της πολιτικής, της στρατιωτικής ισχύος κ.λπ.

Κατά συνέπεια, οι αλλαγές –ακόμη και σε ζητήματα περιφερειακών ενεργειακών πολιτικών– είναι ένα δυσεπίλυτο πρόβλημα, σε σημείο τέτοιο, ώστε να είναι αδύνατο να σκεφτούμε ότι μπορούν να πραγματοποιηθούν, χωρίς να διαταραχθεί το συνολικό status quo. Και κάπου εδώ, τελειώνουμε με τις διαπιστώσεις...

Ε. ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΗ ΔΙΕΞΟΔΟ

Αναζητώντας διέξοδο, δεν μπορεί παρά να σκεφτούμε τις αιτίες της δημιουργίας όλου αυτού, που θα μπορούσαμε να τις κωδικοποιήσουμε ως εξής:

- Αδιαμφισβήτητα το κυρίαρχο αναπτυξιακό μοντέλο.
- Η πολιτική και οικονομική κυριαρχία των ωφελουμένων από αυτό το μοντέλο.
- Η μορφή της πολιτικής και κοινωνικής συγκρότησης, που λειτουργεί σε όφελος του κεφαλαίου, δημιουργεί συνθήκες νέας φτώχειας, περιθωριοποιεί μεγάλα τμήματα της κοινωνίας,

συμπιέζει δημοκρατικές και κοινωνικές κατακτήσεις προηγούμενων περιόδων.

Μιλώντας

πάντα για τα προβλήματα του ενεργειακού τομέα και όχι εφ' όλης της ύλης, θα πρέπει να πούμε ότι έχουν μια μακριά ιστορία. Ενώ και η ιστορία των κοινωνικών και πολιτικών αγώνων, από τον περασμένο αιώνα μέχρι σήμερα, έχει να επιδείξει πολλά και σοβαρά εγχειρήματα υπέρβασης προβλημάτων αντίστοιχων αυτών που μας απασχολούν και σήμερα, κάποια εκ των οποίων (εγχειρημάτων) ευαγγελίστηκαν την πλήρη κοινωνική και οικονομική απελευθέρωση. Η αποτίμηση του χαρακτήρα και των αποτελεσμάτων αυτών των εγχειρημάτων είναι επιβεβλημένη και, ήδη, γίνεται, ιδιαίτερα μετά την πλήρη κατάρρευση του μοντέλου-καθεστώτος, που προέκυψε σαν προϊόν της Οκτωβριανής επανάστασης και την πολιτική-ιδεολογική ηγεμονία του νεοφιλελευθερισμού.

Εκείνο

που τείνει να αποδειχθεί προβληματικό, σε βάθος χρόνου, δεν είναι το ότι σήμερα δεν υπάρχουν έτοιμες νέες απαντήσεις, σε όλες τις ερωτήσεις. Είναι το ότι, σε πολλές περιπτώσεις, μένει έξω από τη συζήτηση η κριτική στη λογική της ανάπτυξης, λογική που χαρακτηρίζει τόσο τον καπιταλισμό, όσο και τις κοινωνίες που επιδίωξαν να τον «διορθώσουν» ή να τον υπερβούν. Και αυτό το επιβεβαιώνουν οι πολιτικές και τα πεπραγμένα των καθεστώτων του «υπαρκτού σοσιαλισμού», αλλά

και χωρών με εθνικο-ανεξαρτησιακά χαρακτηριστικά και φιλολαϊκό προσανατολισμό.

Ένα

πολιτικο-κοινωνικό ρεύμα αντιτάσσει αυτό που περιγράφεται ως «πράσινη» ή «βιώσιμη»

ή «αιιφόρα» ανάπτυξη. Στην ουσία, αυτό που σημαδεύει αυτήν την αντίληψη είναι η

αναζήτηση του βέλτιστου σημείου, μέχρι το οποίο η καταστροφή είναι επιτρεπτή.

Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι υπάρχει μια γενικευμένη αντίδραση σε όλες τις

ενεργειακές δραστηριότητες, γεγονός που –εκτός των άλλων– δημιουργεί ενοχές στα

κινήματα και, πολλές φορές, τα ωθεί σε επιλεκτική στάση, που τα κάνει ευάλωτα

στην κριτική των αντιπάλων τους.

Συμπερασματικά,

αυτό που προκύπτει σαν σημαντική προϋπόθεση ενός συνολικού αντίλογου των

δυνάμεων των κινημάτων και της πολιτικής αμφισβήτησης, είναι η **καθολική απόρριψη της έννοιας της ανάπτυξης**

και η μετάβαση, όχι στον πρωτογονισμό –όπως μας προσάπτουν–, αλλά σε

κοινωνικούς σχηματισμούς που δεν θα χαρακτηρίζονται από την εκμετάλλευση

ανθρώπου σε άνθρωπο, ούτε και από την εξουσιαστική σχέση του ανθρώπου πάνω στη

φύση. Το πώς θα φτάσουμε ως εκεί, δεν το ξέρω. Όσο δυσκολεύομαι, όμως, να

φανταστώ ότι αυτό θα είναι προϊόν μιας σειράς μικρών «λιποταξιών» από την

αναπτυξιακή κούρσα, άλλο τόσο είμαι βέβαιος ότι δεν μπορεί να είναι προϊόν μιας

προκαθορισμένης επαναστατικής διαδικασίας.

ΣΤ. ΕΠΙΛΟΓΟΣ: ΧΡΕΙΑΖΟΜΑΣΤΕ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΜΕ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ ΛΟΓΟ

Όσο

πιο σύνθετα είναι τα προβλήματα, τόσο πιο σύνθετη γίνεται και η προσπάθεια

εκφοράς ουσιαστικού λόγου από τα κινήματα. Ο τομέας της ενέργειας είναι τομέας

σύνθετος, οπότε δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι στο πεδίο αυτό δοκιμάζεται σκληρά

και η συνθετική ικανότητα των κινήματων.

Την

τελευταία δεκαετία, περίοδο για την οποία έχω προσωπική αντίληψη, υπήρξαν

αρκετές απόπειρες διατύπωσης ενός ενιαίου λόγου για τα ζητήματα της ενέργειας.

Φοβάμαι ότι οι πιο παλιές από αυτές* υπήρξαν πιο ουσιαστικές από κάποιες

πρόσφατες, παρότι ο γενικευμένος κινηματικός προβληματισμός έκανε τα πρώτα του

βήματα. Και τότε και τώρα, όμως, απείχαμε και απέχουμε πάρα πολύ από το σημείο

του να μπορούμε να διατυπώσουμε έναν συνολικό, συνεκτικό αντίλογο.

Δεν

είναι μυστικό ότι σε πολλές περιπτώσεις κυριαρχεί ο τακτικισμός και ένας στενός

ωφελιμισμός. Στο όνομα των συνθέσεων και της ευρύτητας των συμμαχιών,

«κουκουλώνονται» ουσιαστικές αντιθέσεις, όμως η ενότητα που επιτυγχάνεται είναι επιφανειακή και ανίσχυρη. Το βλέπουμε στην επιχειρηματολογία κατά των ΒΑΠΕ, το βλέπουμε και στην επιχειρηματολογία κατά των εξορύξεων υδρογονανθράκων. Όπως το έχουμε δει και σε άλλους τομείς, όπως η διαχείριση του νερού ή η διαχείριση των αποβλήτων.

Ας μη φοβηθούμε, λοιπόν, τον ανοιχτό διάλογο και ας τολμήσουμε να αμφισβητήσουμε και τις καθιερωμένες πρακτικές και τον συνήθη λόγο των κινημάτων. Για το καλό μας...

* Παρέμβαση 26 φορέων και κινήσεων πολιτών για τα ζητήματα της ενέργειας (21/4/2009), Παρέμβαση 31 φορέων και κινήσεων πολιτών στο σχέδιο νόμου για τις ΑΠΕ (Μάιος 2010)

(Το κείμενο αυτό βασίστηκε σε παρέμβαση, που έγινε στα Γιάννενα, στις 10/2/2018, στον Ε.Κ.Χ. Αλιμούρα, σε εκδήλωση της Χειρονομίας-Αντιεξουσιαστικής Κίνησης)

Το παρόν κείμενο δημοσιεύεται στο [τεύχος της Βαβυλωνίας #20](#)

Το «σαράκι» του συστημισμού και η αντι-ΒΑΠΕ ρητορική

του Τάσου Κεφαλά*

πρώτη δημοσίευση στο [Μεσοχώρα-Αχελώος SOS](#)

A. Εν αρχή ην ο (αντί)λογος

Ο ριζικός μετασχηματισμός του τομέα της ενέργειας στη χώρα μας, που έχει συντελεστεί -κυρίως- τις δύο τελευταίες δεκαετίες, έχει σαν αποτέλεσμα την ανάπτυξη τοπικών και πανελλαδικών πρωτοβουλιών και κινημάτων, για μια σειρά ζητημάτων, από την κατάσταση στις λιγνιτικές περιοχές μέχρι το πρόσφατο φαραωνικό σχεδιασμό της εξόρυξης υδρογονανθράκων και από την επέλαση των αιολικών στους ορεινούς όγκους μέχρι τη συνεχιζόμενη φραγματοποίηση μεγάλων ποταμών και υδατορευμάτων. Μια διαδεδομένη αίσθηση αδυναμίας ανακοπής αυτών των εξελίξεων, σε συνδυασμό με τη συνθετότητα του προβλήματος, έχουν -από παλιότερα- δημιουργήσει την ανάγκη της ουσιαστικής συνεννόησης και της κοινής δράσης των επιμέρους κινημάτων, κάτι που για την ώρα εξακολουθεί να είναι ζητούμενο, γι αυτό και η παράφραση της γνωστής ευαγγελικής ρήσης που προτάχθηκε.

Τον Οκτώβρη του 2018, το Δίκτυο «Μεσοχώρα – Αχελώος SOS» δημοσιοποίησε κείμενο με τίτλο «[Δώδεκα θέσεις για τη διαχείριση της ενέργειας](#)». Η συγκεκριμένη συλλογικότητα συνεχίζει, στις μέρες μας, μια πολύχρονη παράδοση αγώνων

ενάντια στα έργα στον άνω ρου του Αχελώου, δηλαδή στα σχεδιαζόμενα νέα φράγματα/ΥΗΕ στη Μεσοχώρα και στη Συκιά και στην εκτροπή τεράστιων ποσοτήτων νερών του ποταμού προς το Θεσσαλικό κάμπο. Παρ' όλα αυτά, επέλεξε να μην περιοριστεί στα της υδροηλεκτρικής ενέργειας, αλλά να καταπιαστεί με τη συνολική θεώρηση της κατάστασης που επικρατεί στον τομέα της διαχείρισης της ενέργειας, ξεκινώντας από δύο βασικές παραδοχές. Η πρώτη παραδοχή αφορά στην αλληλεξάρτηση μεταξύ όλων των σχεδιασμών, που αφορούν σε επιμέρους πτυχές του ζητήματος. Η δεύτερη αφορά στη δυσκολία των κινημάτων να διατυπώσουν ένα χειροπιαστό αντίλογο, εξ αιτίας και των τραγικών αντιφάσεων στο λόγο τους, που συνοδεύεται -συννά- από άγνοια βασικών παραμέτρων και από έλλειψη αίσθησης του μεγέθους του προβλήματος.

Ως προς τη δεύτερη παραδοχή, αξίζει να καταγράψουμε και την εξής συμπληρωματική διαπίστωση του κειμένου των «Δώδεκα θέσεων»:

«Δεν είναι λίγες οι φορές που η στάση σε κρίσιμα ζητήματα ενεργειακών επιλογών καθορίζεται από το τι κάνει πιο εύκολη την επικοινωνιακή διαχείριση των επιμέρους αγώνων και που υιοθετείται μέρος της συντηρητικής ατζέντας. Σε άλλες περιπτώσεις, παρεισφρύει έντονα ο τακτικισμός και ένας στενός ωφελιμισμός»

Αποδέκτες αυτού του προβληματισμού είναι οι συλλογικότητες που εμπλέκονται σε αγώνες με επίκεντρο ζητήματα διαχείρισης της ενέργειας και του νερού, εξορυκτικών δραστηριοτήτων, άμεσης δημοκρατίας και αποκέντρωσης, κριτικής της ανάπτυξης κλπ., με σκοπό «την ένταση της προσπάθειας εμβάθυνσης του προβληματισμού, καλλιέργειας συνθηκών για την ενιαιοποίηση του λόγου των κινημάτων και τη δημιουργία προϋποθέσεων ενός

συντονισμού με ουσιαστικό περιεχόμενο και προοπτική». Είναι ενθαρρυντικό το γεγονός ότι ένας τέτοιος διάλογος έχει ξεκινήσει και βρίσκεται σε εξέλιξη, με την προσοχή στραμμένη στην ουσία και χωρίς το άγχος της οποιας επικοινωνιακής διαχείρισης του κειμένου των «Δώδεκα θέσεων».

Χρειάστηκε πολύ λίγος χρόνος, για να αναζωπυρωθεί το ενδιαφέρον για τα ζητήματα αυτά. Η πρώτη αφορμή δόθηκε με τη δημοσιοποίηση του «εθνικού σχεδιασμού για την ενέργεια και το κλίμα» και η δεύτερη με μια ημερίδα, με τίτλο: «ΑΠΕ: μύθοι και αλήθειες».

Β. Σχεδιασμός που παγιώνει την απορρύθμιση και αναπαράγει τα προβλήματα

Ο [«εθνικός σχεδιασμός για την ενέργεια και το κλίμα»](#) εκπονήθηκε από ομάδα εργασίας του ΥΠΕΝ, τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση για λίγες μέρες (13/11/2018 – 7/12/2018) και, κατά τα λεγόμενα των αρμοδίων, πρόκειται να οριστικοποιηθεί εντός του 2019. Διαμορφώθηκε και παρουσιάζεται σε μια περίοδο κατά την οποία το μεγαλύτερο μέρος των επιδιωκόμενων αλλαγών έχει, ήδη, υλοποιηθεί και, μάλιστα, με τρόπο που -κοντά στα παλιά- έχει ανοίξει πολλά νέα «μέτωπα». Συνεπώς, δεν πρόκειται για κείμενο που μας κάνει σοφότερους ή που μας ξενίζει με τις βασικές επιλογές του. Ψευδεπίγραφοι αποδεικνύονται και οι όροι «εθνικός» και «σχεδιασμός», αφού η παγίωση των πολιτικών της πλήρους απελευθέρωσης των αγορών ενέργειας έχει καταστήσει ανέφικτο ένα στοιχειώδη προγραμματισμό με όρους εξυπηρέτησης του δημοσίου συμφέροντος.

Την κοινωνική, νομιμοποιητική βάση του την αναζητά στη λογική της αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής, δίνοντας νέα ώθηση στις υποδομές φυσικού αερίου και στο ατελέσφορο μοντέλο των

βιομηχανικής κλίμακας ΑΠΕ (ΒΑΠΕ, για τη συνεννόηση) στην ηλεκτροπαραγωγή, που συμβαδίζουν με τις «παραδοσιακές» μορφές ηλεκτροπαραγωγής (λιγνιτικές μονάδες και μεγάλα ΥΗΕ) και με τις εισαγωγές ορυκτών καυσίμων, που εξακολουθούν να έχουν τον κυρίαρχο ρόλο στην κάλυψη της ζήτησης των κάθε λογής ενεργειακών αναγκών. Ο βαθιά υποκριτικός χαρακτήρας του συζητούμενου «σχεδιασμού» αποδεικνύεται και από τη, σχετικά πρόσφατη, επιλογή για έρευνα και εξόρυξη υδρογονανθράκων σε έκταση που αντιπροσωπεύει το 1/3, περίπου, της χερσαίας και θαλάσσιας επικράτειας της χώρας.

Δεν είναι αντικείμενο αυτού του άρθρου η αναλυτική κριτική του υπό διαμόρφωση σχεδίου. Αξίζει, όμως, να σημειωθούν δύο πράγματα:

- Η έντονη, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, παρέμβαση εταιρειών που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας (παραγωγή, μεταφορά και διανομή, εμπόριο κλπ.) και φορέων που συνδέονται με την επιχειρηματική δραστηριότητα (μελετητές, επιστημονικά και ακαδημαϊκά «λόμπι», συνδικαλιστές κλπ.), από τη σκοπιά των ιδιαίτερων επιδιώξεών τους.

- Η απουσία συγκροτημένης κινηματικής παρέμβασης και η αποσπασματική προβολή αιτημάτων και στόχων, με τρόπο που, σε ορισμένες περιπτώσεις, υποδηλώνει άρρητες συμπλεύσεις με κάποια από τα παραπάνω επιχειρηματικά σχέδια.

Ως προς τη δεύτερη επισήμανση, που μας αφορά περισσότερο, θα ήθελα να προσθέσω το εξής: πέρα από μεμονωμένες παρεμβάσεις με συνολική αναφορά στα ζητήματα της διαχείρισης ενέργειας -όπως αυτές του Δικτύου «Μεσοχώρα – Αχελώος SOS» και της «Πρωτοβουλίας Αθήνας ενάντια στις εξορύξεις υδρογονανθράκων-, η συντριπτική πλειοψηφία των παρεμβάσεων θα μπορούσε -πολύ

σχηματικά- να κατηγοριοποιηθεί ως εξής:

- σε αυτές πολιτών, που κατά κανόνα δεν έχουν συστηματική κινηματική δράση και υιοθετούν τη mainstream αντίληψη περί κλιματικής αλλαγής, είχαν πανομοιότυπο περιεχόμενο (έμφαση με δραματικό τρόπο στους κινδύνους της κλιματικής αλλαγής, απανθρακοποίηση, εναντίωση στις εξορύξεις υδρογονανθράκων, απεριόριστη ανάπτυξη των ΑΠΕ) και οι οποίες ήταν προϊόν μιας «κατευθυνόμενης» καμπάνιας του WWF.

- σε αυτές πολιτών, που με κάποιο τρόπο έχουν εμπλακεί στον αγώνα κατά των ΒΑΠΕ, ήταν εστιασμένες στις συνέπειες της συγκεκριμένης δραστηριότητας (περισσότερο στις τεχνικές – οικονομικές πτυχές της) και διακρίνονταν από σαφή τάση υποβάθμισης ή άρνησης της κλιματικής αλλαγής, ανοχή στην υφιστάμενη κατάσταση (εκτεταμένη χρήση ορυκτών καυσίμων, μεγάλα ΥΗΕ κλπ.), απουσία αναφοράς στις εξορύξεις υδρογονανθράκων κλπ.

Γ. Σε διαδικασία «μετάλλαξης» το αντι-ΒΑΠΕ κίνημα

Η επιλογή της αναφοράς [στην ημερίδα, με τίτλο: «ΑΠΕ: μύθοι και αλήθειες»](#), γίνεται εξ αιτίας της άμεσης συνάφειάς της με τη δεύτερη τάση. Αλλά και για κάτι ακόμη πιο σημαντικό: επειδή, κατά την ταπεινή μου γνώμη, **σηματοδοτεί την ουσιαστική μετάλλαξη ενός σημαντικού τμήματος του αντι-ΒΑΠΕ κινήματος, με εμφανή τον κίνδυνο να χάσει τα κινηματικά του χαρακτηριστικά, ενσωματώνοντας στο λόγο του μια τεχνοκρατική – συστημική αντίληψη για τα ζητήματα διαχείρισης της ενέργειας.** Για να μη μιλάμε, όμως γενικά και αόριστα, ας δούμε ορισμένα χαρακτηριστικά της ταυτότητας και του περιεχομένου της συγκεκριμένης πρωτοβουλίας.

Όσο κι αν φαίνεται απίστευτο, η ημερίδα δεν είχε στοιχεία

διοργανωτή ! Δημοσιοποιήθηκε μέσω μιας ηλεκτρονικής διεύθυνσης (syntonistikidi.diamartyrias.vape@gmail.com), με το συνοδευτικό τίτλο «ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΒΑΠΕ», ενώ στην έναρξη της ημερίδας αναφέρθηκε ότι «οργανώνεται από φορείς και πολίτες, απ' όλη την Ελλάδα, που έχουν προσυπογράψει μια διακήρυξη που βρίσκεται στο οπισθόφυλλο του προγράμματος». Ενημερωτικά, πρόκειται για ένα μονοσέλιδο κείμενο με τίτλο «Πανελλήνια [Διακήρυξη](#) κατά των Αιολικών και άλλων λεγόμενων "ΑΠΕ"», που άρχισε να διακινείται το Γενάρη του 2018 και, έκτοτε, έχει υπογραφεί από πολλούς φορείς και πολίτες. Από την περίοδο αυτή αρχίζει να λειτουργεί αυτό το «σχήμα» (αν, φυσικά, πρόκειται για κάτι που παραπέμπει σε κάποιο είδος συλλογικότητας), για το οποίο όμως απουσιάζει οποιαδήποτε άλλη πληροφορία για τη σύνθεση, τη λειτουργία ή τον τρόπο λήψης αποφάσεων.

Απουσιάζουν, επίσης, επεξεργασίες ή κείμενα αναφοράς, που να υπογράφονται από το συγκεκριμένο «σχήμα», πέρα από τη διακήρυξη που προαναφέρθηκε. Στο διαδίκτυο υπάρχει ένα ιστολόγιο, με τίτλο [«Πανελλήνια Διακήρυξη κατά των Αιολικών και άλλων λεγόμενων "ΑΠΕ"»](#), που φιλοξενεί τη διακήρυξη, χωρίς να έχει στοιχεία επικοινωνίας ή στοιχεία κάποιου διαχειριστή, πέρα από τα ονόματα δύο «συνεργατών», όπως αναφέρονται. Συνηθέστερο μέσο έκφρασης αυτής της τάσης -ας την ονομάσουμε έτσι- είναι οι προσωπικές παρεμβάσεις – αναρτήσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και η αναπαραγωγή θέσεων τεχνοκρατών, που θεωρείται ότι λειτουργούν υποστηρικτικά σε μια συγκεκριμένη προσέγγιση. Κατά συνέπεια, ο σχολιασμός και η κριτική που ακολουθούν περιορίζεται, αναγκαστικά, στο κείμενο της διακήρυξης και στα όσα ειπώθηκαν στην ημερίδα, υποθέτοντας ότι αντιπροσωπεύουν -στον ένα ή στον άλλο βαθμό- το μεγαλύτερο μέρος αυτών που τα συμερίζονται και τα προβάλλουν.

Ας ξεκινήσουμε με ορισμένες επισημάνσεις στο κείμενο της διακήρυξης. Σε αντίθεση με αντίστοιχες πρωτοβουλίες κοινής

έκφρασης στο παρελθόν, που είχαν σαφή αντι-ΒΑΠΕ χαρακτήρα, η συγκεκριμένη διακήρυξη υιοθετεί συλλήβδην αντι-αιολικό και αντι-ΑΠΕ προσδιορισμό. Μπορεί, φυσικά, η τρέχουσα εμπειρία μας να σχετίζεται αποκλειστικά, σχεδόν, με έργα ΒΑΠΕ, αλλά αυτό δεν οδηγεί υποχρεωτικά σε κάτι, που συνιστά ουσιώδη αλλαγή προσανατολισμού του αντι-ΒΑΠΕ κινήματος, με ότι αυτό συνεπάγεται. Το κυρίως «σώμα» της διακήρυξης περιλαμβάνει ορισμένες ουσιώδεις επισημάνσεις για την αναποτελεσματικότητα των ΒΑΠΕ και τις επιπτώσεις τους. Την ίδια στιγμή, απουσιάζει οποιαδήποτε κριτική στάση στην πρότερη κατάσταση στον τομέα της διαχείρισης της ενέργειας, εκφράζεται προβληματισμός για τη δέσμευση κεφαλαίων που στερούν πόρους από τη συμβατική ηλεκτροπαραγωγή, καταγράφεται επιλεκτική προτίμηση στα μεγάλα ΥΗΕ και στα εργοστάσια καύσης βιομάζας. Η πολιτική στον τομέα των ΑΠΕ εξετάζεται αποσπασμένη από τις γενικότερες εξελίξεις στον τομέα της ενέργειας, αποσιωπούνται τελείως οι σχεδιασμοί για την εξόρυξη υδρογονανθράκων και την ανάπτυξη πληθώρας διακρατικών ενεργειακών διασυνδέσεων (αγωγοί φυσικού αερίου, καλώδια κλπ.), η λογική της ανάπτυξης μένει στο απυρόβλητο, ενώ υπάρχει επαναλαμβανόμενη επίκληση στην «εθνική οικονομία». Γενικότερα, διαχέεται η αίσθηση ότι το μοναδικό σοβαρό πρόβλημα στον τομέα της ενέργειας είναι η ανάπτυξη των ΑΠΕ και η επιθετική στάση ξένων συμφερόντων που επιβουλεύονται την ανάπτυξη και την πρόοδο της πτωχής πλην τίμιας Ελλάδας.

Η ημερίδα, που πραγματοποιήθηκε στις 1/12/2019, ήρθε να αναπτύξει παραπέρα και να κωδικοποιήσει τα όσα συνοπτικά αναφέρει ή υπαινίσσεται το κείμενο της διακήρυξης. Το κύριο περιεχόμενό της απετέλεσαν τέσσερις βασικές εισηγήσεις με τα εξής αντικείμενα: «Κλιματική αλλαγή: το κίβδηλο άλλοθι της πράσινης ανάπτυξης», «Μεταβλητές ΑΠΕ συστήματος (μΑΠΕΣ): μια άβολη αλήθεια», «Ενεργειακά ατελέσφορες, οικονομική απάτη, περιβαλλοντικό θέατρο» και τις διάφορες νομικές πτυχές της υπόθεσης. Η θεματολογία προΐδεάζει, έτσι κι αλλιώς, για το τεχνοκρατικό περιεχόμενο της ημερίδας, η οποία είχε μια καθόλου ευκαταφρόνητη δημοσιογραφική προβολή, ακόμη και σε

μέσα που δε φημίζονται για την υποστηρικτική τους θέση στα κινήματα.

Από τα όσα ειπώθηκαν εισηγητικά, σταχυολογώ τις, κατά τη γνώμη μου, πιο ενδιαφέρουσες αναφορές, χωρίς να επαναλαμβάνω παρατηρήσεις που προαναφέρθηκαν, μιλώντας για το κείμενο της διακήρυξης:

Από τα όσα ειπώθηκαν εισηγητικά, σταχυολογώ τις, κατά τη γνώμη μου, πιο ενδιαφέρουσες αναφορές, χωρίς να επαναλαμβάνω παρατηρήσεις που προαναφέρθηκαν, μιλώντας για το κείμενο της διακήρυξης:

· **Δεν υπάρχει κλιματική αλλαγή, υπάρχει αλλαγή του κλίματος.** Η τρέχουσα αλλαγή του κλίματος είναι μέρος ενός μεγαλύτερου κύκλου γνωστού ως κλιματική χαμηλή φάση που προηγείται μιας περιόδου διαδοχικής θέρμανσης γνωστής ως φάση υπέρβασης. Το διοξείδιο του άνθρακα δεν αποτελεί ρύπο με την έννοια που του αποδίδεται. Το CO₂ ακολουθεί πάντα το κλίμα. Ο υδρατμός είναι με διαφορά το σπουδαιότερο αέριο του θερμοκηπίου και επιβεβαιώνεται ως σημαντικός παράγοντας στην μεταβολή του κλίματος. Ο Ήλιος είναι με διαφορά η πιο σημαντική κινητήρια δύναμη του γήινου κλιματικού συστήματος. Τα συστήματα κυκλοφορίας των ωκεανών και της ατμόσφαιρας καθορίζουν την διαφοροποίηση της μέσης θερμοκρασίας του πλανήτη, η οποία δεν είναι εύκολο να αποτυπωθεί με ακρίβεια. Οι εξισώσεις που αναφέρονται στις ροές ακτινοβολίας ενός συστήματος χρησιμοποιούνται ανορθόδοξα και απλοποιημένα. Οι φυσικές αλλαγές και οι αλληλεπιδράσεις στις συνιστώσες του γήινου συστήματος είναι μια από τις αιτίες της εσωτερικής μεταβλητότητας του. Κανένα μοντέλο δεν μπορεί να αποτυπώσει ούτε να προβλέψει την μεταβολή του κλίματος.

· Η μεταβλητότητα της παραγωγής των ΑΠΕ του συστήματος επιβαρύνει σημαντικά τις θερμικές μονάδες ηλεκτροπαραγωγής, αφού οι τελευταίες είναι υποχρεωμένες να λειτουργούν συνεχώς υπό μεταβαλλόμενο φορτίο, ούτως ώστε η συνολική ηλεκτροπαραγωγή να διατηρείται σταθερή και ίση με την ζήτηση ηλεκτρικής ενέργειας. Το γεγονός αυτό έχει **αρνητική επίδραση στο βαθμό απόδοσης και στις εκπομπές CO₂ των συμβατικών σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας.**

· Άμεσες εθνικές προτεραιότητες είναι: η πλήρης και ενδεδειγμένη αξιολόγηση των επιπτώσεων των μεταβλητών ΑΠΕ του συστήματος και επιμερισμός του κόστους. **Ενεργειακός προγραμματισμός** ελάχιστου κόστους έως τα έτη 2030 και 2050, **χωρίς δαιμονοποίηση ουδεμίας τεχνολογίας ηλεκτροπαραγωγής** και χωρίς καταστροφολογικά σενάρια και αφορισμούς, με πλήρη συμμόρφωση στις θεσμικές μας υποχρεώσεις.

· Το **ενεργειακό πρόβλημα είναι κατά βάση δημογραφικό.** Σε συνδυασμό με τις προσδοκίες για καλύτερη ποιότητα ζωής, την παγκοσμιοποίηση και τους γεωπολιτικούς περιορισμούς, **δεν υπάρχει αρκετή, σχετικά φθηνή, ενέργεια για όλους.** Το **ενεργειακό κενό** πρέπει να καλυφθεί με εξοικονόμηση και μείωση ζήτησης (ύφεση;), περισσότερη αποδοτικότητα (κόστος!), περισσότερο φυσικό αέριο (υποδομές), υδροηλεκτρικά (για τυχερούς...), πυρηνικά (για τολμηρούς) και με ΑΠΕ (που είναι ενεργειακά ασήμαντες).

· **Οι ΑΠΕ, καθ' εαυτές έχουν γίνει μηχανισμός αναδιανομής, άσχετος με την ενέργεια ή με την προστασία κάποιου κλίματος.** Το ρεύμα, όπου έχουν μπει πολλές ΑΠΕ έχει ακριβύνει. Οι ΑΠΕ προστίθενται χωρίς να υποκαθιστούν τη συμβατική ηλεκτροπαραγωγή. Δεν έχει μετρηθεί εξοικονόμηση καυσίμων ή μείωση εκπομπών CO₂ από ΑΠΕ. Αντιθέτως, έχει τεκμηριωθεί ότι η

ύφεση μειώνει εκπομπές. Και το αέριο, τα πυρηνικά και τα υδροηλεκτρικά. Και φυσικά, οι φόροι χρήσης ενέργειας.

· Υπάρχει **θεσμική νομοθετική θωράκιση των ΑΠΕ** και ιδίως των εγκαταστάσεων αιολικής ενέργειας μέσα από την ευρεία και πολυεπίπεδη παροχή κρατικών ενισχύσεων. Το ενιαίο τέλος εκπομπών αερίων ρύπων (ETMEAP) αποτελεί μόνο μία από τις πολλές πηγές κρατικής ενίσχυσης των ΑΠΕ και επομένως οικονομικής επιβάρυνσης των πολιτών. Το γεγονός ότι οι εν λόγω κρατικές ενισχύσεις καταβάλλονται απευθείας σε ιδιωτικές επιχειρήσεις χωρίς να επιτελούν και το σκοπό για τον οποίο αυτές επιβάλλονται (μείωση των εκπομπών αερίων ρύπων κ.λπ.) εγείρει σημαντικά ζητήματα νομιμότητας.

Δ. Παρατηρήσεις, σχόλια, συμπεράσματα

Διαβάζοντας και ακούγοντας τα παραπάνω, ανατρέχω, σχεδόν αυτόματα, σε παλιότερες κινηματικές επεξεργασίες και δράσεις για τα ζητήματα της ενέργειας και διαπιστώνω με θλίψη πόσα πολλά βήματα πίσω έχουν γίνει από ένα τμήμα του κινήματος. Παρόλο ό,τι, τότε, οι εμπειρίες μας ήταν πολύ λιγότερες και πολλές από τις βασικές πολιτικές στον τομέα της ενέργειας βρίσκονταν σε φάση διαμόρφωσης. Αναφέρομαι σε πρωτοβουλίες σαν την [«Παρέμβαση φορέων και κινήσεων πολιτών για τα ζητήματα της ενέργειας»](#) (Απρίλης 2009), την [«Παρέμβαση φορέων και κινήσεων πολιτών στο σχέδιο νόμου για τις ΑΠΕ»](#) (Γενάρης 2010), τη [«Διακήρυξη της πανελλαδικής επιτροπής κατά των βιομηχανικών αιολικών εγκαταστάσεων \(ΒΑΕ\)»](#) (Μάιος 2011), την [«πορεία ενέργειας» στη ΔΕΘ](#) (Σεπτέμβρης 2008) και [τον αγώνα κατά της εγκατάστασης επτά διάσπαρτων, σε όλη την Ελλάδα, μονάδων λιθάνθρακα](#), την περίοδο 2007 – 2009. Μπροστά σε αυτές, η πρόσφατη ημερίδα αντιπροσωπεύει την ολοκληρωτική αναδίπλωση, τον εγκλωβισμό σε τεχνοκρατικές και συντηρητικές αντιλήψεις, την αποστασιοποίηση από τα κινήματα στα άλλα «μέτωπα» της

ενέργειας και καλλιεργεί έναν έρποντα «πατριωτισμό», έκδηλο σε πολλές από τις τρέχουσες εκφάνσεις της πολιτικής ζωής των ημερών μας.

Αναρωτιέμαι αν θα χρειάζονταν άλλοι εισηγητές ή τι παραπάνω θα λέγονταν, αν η ημερίδα δε διοργανώνονταν από συλλογικότητες πολιτών (;), αλλά από έναν επιχειρηματικό όμιλο, που δραστηριοποιείται στη συμβατική ηλεκτροπαραγωγή και αντιτίθεται στις δραστηριότητες στον τομέα των ΑΠΕ.

Για όσους/ες θεωρούν ότι δεν είναι αυτονόητα τα παραπάνω συμπεράσματα, θα προσέθετα τα εξής σχόλια και παρατηρήσεις:

1. Υπάρχει μια **συστηματική υποβάθμιση και απαξίωση του οικολογικού χαρακτήρα του αντι-ΒΑΠΕ κινήματος**, χαρακτήρα εγγεγραμμένου στο DNA του, από τα πρώτα του βήματα. Οι παραινέσεις να περιοριστεί η ενασχόληση με τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις των έργων ΑΠΕ και να εστιαστεί η επιχειρηματολογία στο τεχνικό – οικονομικό σκέλος είναι συχνές και επαναλαμβανόμενες. Σε μια εποχή που συνειδητοποιείται πλατιά η ανάγκη αφομοίωσης της οικολογικής αντίληψης στους κοινωνικούς και πολιτικούς αγώνες του μέλλοντος, κάποιοι επιμένουν στον οικονομισμό και στην αποτίμηση των όποιων επιλογών με τους πιο στενούς όρους κόστους και κέρδους. Με τέτοιες προϋποθέσεις είναι εξηγήσιμη η διολίσθηση από τον αντι-ΒΑΠΕ στο, συλλήβδην, αντι-αιολικό και αντι-ΑΠΕ χαρακτήρα των αντιστάσεων, που δε συγκαλύπτεται από την καραμέλα, του τύπου «εγώ είμαι με τις ΑΠΕ, αλλά ...». Για να μην αναφερθώ στην πληθώρα των αναφορών σε «οικωλογία» και σε «οικωλόγους» ή στα ευφυολογήματα τύπου «μΑΠΕΣ» (μεταβλητές ΑΠΕ συστήματος).

2. Η αποδεδειγμένη αναποτελεσματικότητα των ΒΑΠΕ στην κάλυψη σοβαρών ενεργειακών αναγκών και στον περιορισμό των ρύπων -

παρά την τεράστια νομική και οικονομική προνομή και πέρα και πάνω από το θέμα της κλιματικής αλλαγής-, λειτουργεί σαν το βολικό «άλλοθι» για να καλλιεργηθεί ο συμβιβασμός με τις κυρίαρχες συμβατικές πρακτικές παραγωγής και κατανάλωσης ενέργειας, στηριγμένες -κατά κύριο λόγο- στα ορυκτά καύσιμα. Η υποτιθέμενη ουδετερότητα απέναντι στις διάφορες τεχνολογίες δεν είναι ειλικρινής. Υπάρχουν σαφείς προτιμήσεις που δεν κρύβονται (ορυκτά καύσιμα, μεγάλα ΥΗΕ, βιομάζα). Κάποιοι/ες φέρουν βαρέως το γεγονός ότι ένας εμβληματικός, από πολλές απόψεις, αγώνας κατά του λιθάνθρακα -την περίοδο 2007-2009- οδήγησε στην οριστική απόσυρση αυτού του σχεδίου. Αν είναι δύσκολο σε αυτούς/ές να αξιολογήσουν τις κοινωνικές επιπτώσεις των εξορυκτικών δραστηριοτήτων και της φραγματοποίησης μικρών και μεγάλων ποταμών, για ενεργειακούς σκοπούς, ας προσπαθήσουν τουλάχιστον να υπολογίσουν τι σημαίνει σε χρήμα η αποψίλωση και η ερήμωση περιοχών, οι μετακινήσεις πληθυσμών, οι εξοπλισμοί και οι πολεμικές συρράξεις για τη διασφάλιση πηγών πρώτων υλών και δρόμων μεταφοράς, η αντιμετώπιση προβλημάτων υγείας κλπ. (ξέρω, στις λιγνιτικές περιοχές της Δυτικής Μακεδονίας δεν υφίσταται τέτοιο θέμα, όλα καλά ...).

3. Σε μια περίοδο έντονης αλληλεξάρτησης όλων των ενεργειακών δραστηριοτήτων, τελικής διαμόρφωσης ενός ασφυκτικού θεσμικού πλαισίου και με τους μεγάλους ενεργειακούς ομίλους να «παίζουν σε όλα τα ταμπλώ» είναι αυταπάτη να πιστεύει κανείς ότι η «επέλαση» των ΒΑΠΕ μπορεί να ανακοπεί με αποσπασματικές δράσεις, επιχειρηματολογία περιορισμένη στην ηλεκτροπαραγωγή, σε απόσταση -αν όχι, σε διάσταση- με τις κινηματικές αντιστάσεις στα άλλα «μέτωπα» και χωρίς μια βασική εναλλακτική αντίληψη στα θέματα της οικονομίας και, συνακόλουθα, της διαχείρισης της ενέργειας.

Για να σταματήσει, επιτέλους, κι αυτή η επιφανειακή και βαθιά υποκριτική στάση της υποτιθέμενης αλληλεγγύης, ανάμεσα σε φορείς και συλλογικότητες που υπηρετούν ασύμβατες μεταξύ τους

αντιλήψεις, για να φανεί ότι υπάρχει ένα πιο ευρύ «μέτωπο». Αγνοώντας ότι πιο κακή υπηρεσία από τη συγκάλυψη δε θα μπορούσαν να προσφέρουν.

4. Για να υπάρξει, όμως, μια ορατή διέξοδος, θα πρέπει να ανοίξει ένας ουσιαστικός διάλογος, να «ξεσκονίσουμε» παλιότερες επεξεργασίες (σαν αυτές που προαναφέρθηκαν) και να σκύψουμε με ουσιαστικό ενδιαφέρον και διάθεση στις νέες (σαν το κείμενο των «Δώδεκα θέσεων»). Πρέπει, πρώτα και πάνω απ' όλα, να εντοπίσουμε την καρδιά του προβλήματος στον τομέα της ενέργειας. Που, όπως λένε οι παλιότερες επεξεργασίες και επικαιροποιεί το κείμενο των «Δώδεκα θέσεων», είναι **«ο έλεγχος της ζήτησης ενέργειας και η ανάσχεση της τάσης κατασπατάλησης μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων και όχι οι τεχνικές κάλυψης των κάθε φορά αναγκών»**.

Σε μια, μόνο, από τις εισηγήσεις της ημερίδας επιχειρείται μια σχετική αναφορά, στην οποία επισημαίνεται η δυσκολία στην κάλυψη των ενεργειακών αναγκών. Προσέξτε, όμως: θεωρώντας αυτονόητη την αλματώδη αύξηση της ζήτησης και με την προσοχή στραμμένη στα μέσα για την κάλυψή της και όχι στον έλεγχο και τον περιορισμό της. Και πώς αλλιώς, όταν το φαινόμενο ανάγεται στη ραγδαία αύξηση του πληθυσμού και στην ανάγκη βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου. Μόνο που αυτή είναι η μισή αλήθεια, γιατί η αύξηση της ζήτησης ακολουθεί πολύ πιο έντονο ρυθμό, σε σχέση με την αύξηση του πληθυσμού και γιατί αφορά κυρίως τις μεγάλες βιομηχανικές χώρες και το βιοτικό επίπεδο των πολιτών τους και όχι τις πιο φτωχές χώρες του πλανήτη. Αν θέλουμε, λοιπόν, να μιλήσουμε ουσιαστικά για τον πυρήνα του προβλήματος, δεν μπορεί παρά να μιλήσουμε και για τη λογική της ανάπτυξης, να την επανεξετάσουμε, κάτω από το φως των σύγχρονων προβληματισμών για την απομεγέθυνση, την αποκέντρωση και την αυτοδιεύθυνση και να κάνουμε σαφές τι είμαστε διατεθειμένοι να «θυσιάσουμε» από την πλαστή ευημερία μας. Μπορεί να φαίνεται απλοϊκό και σχηματικό, αλλά εξακολουθώ να πιστεύω ότι είναι

επίκαιρο το ερώτημα – ποιο των «Πολιτών κατά του λιθάνθρακα»: «**Ενέργεια για τι και για ποιον;**». Ποιοι από τους όψιμους συμπαραστάτες του αντι-ΒΑΠΕ κινήματος έχουν τη διάθεση και τα κότσια να μπουν σε μια τέτοια συζήτηση;

5. Η κλιματική αλλαγή αποτελεί ένα από τα ζητήματα που ταλανίζουν τον κόσμο των κινήματων για τα ζητήματα ενέργειας, καθώς έχει συνδεθεί άμεσα με τον τρόπο κάλυψης των ενεργειακών αναγκών. Η κυρίαρχη αντίληψη την αποδίδει σε ανθρωπογενείς παράγοντες και, κυρίως, στη χρήση των ορυκτών καυσίμων. Στο όνομά της έχουν γίνει και συνεχίζουν να γίνονται περιβαλλοντικά «εγκλήματα» και διασπαθίζεται δημόσιο χρήμα. Υπάρχει και η διαφορετική επιστημονική αντίληψη, βασικά σημεία της οποίας προαναφέρθηκαν. Οι άνθρωποι χωρίς ειδικές γνώσεις στοιχίζονται, κατά κανόνα, πίσω από την κυρίαρχη αντίληψη, ιδιαίτερα όταν, εξαιτίας της φύσης του προβλήματος, δεν μπορούν να τη διασταυρώσουν με τις προσωπικές τους εμπειρίες και όταν οι εκπρόσωποι της μειοψηφικής άποψης «λουφάζουν», για να το πω απλοϊκά. Ακόμη και όταν η αναποτελεσματικότητα -παρά τη γενναία και παντοειδή στήριξη- των πολιτικών αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής γεννά εύλογες επιφυλάξεις, όχι μόνο για τις πολιτικές, αλλά και για το ίδιο το φαινόμενο. Ειδικότερα, μέσα στο αντι-ΒΑΠΕ κίνημα δεν υπάρχει προηγούμενο συζήτησης και ειδικών επεξεργασιών πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα. Με αυτά τα δεδομένα κι όσο κι αν ενοχλεί η, με θρησκευτική προσήλωση, καταστροφολογική στάση μεγάλων ΜΚΟ, **δε μου φαίνεται καθόλου σοφή ιδέα να παίξει το ρόλο του αρνητή της κλιματικής αλλαγής μια ομάδα πολιτών, που καλά-καλά δεν μπορεί να αυτοπροσδιοριστεί με σαφήνεια** (αναφέρομαι στους διοργανωτές της ημερίδας).

6. Η μερίδα του αντι-ΒΑΠΕ κινήματος, οι απόψεις της οποίας σχολιάζονται σε αυτό το κείμενο, καταφέρεται με σκληρό τρόπο απέναντι σε εκείνες τις ΜΚΟ που πρωτοστατούν στην προπαγάνδα για την κλιματική αλλαγή και υποστηρίζουν την ανεξέλεγκτη

ανάπτυξη ΒΑΠΕ. Την κατανοώ αυτήν τη στάση. Στην πράξη, όμως, υιοθετεί τη λογική αυτών των ΜΚΟ, συνδέοντας μονοσήμαντα τα ορυκτά καύσιμα με την κλιματική αλλαγή. Ως προς αυτό, δανείζομαι τη σχετική αναφορά του κειμένου των «Δώδεκα θέσεων»: **«Η μονοδιάστατη σύνδεση της χρήσης των ορυκτών καυσίμων με την κλιματική αλλαγή βάζει σε δεύτερη μοίρα τις πολύ σοβαρές επιπτώσεις που υπάρχουν σε τοπικό επίπεδο, παντού όπου υπάρχουν δραστηριότητες σχετιζόμενες με την εξόρυξη, τη μεταφορά και τη χρήση ορυκτών καυσίμων.**

Για να μην αναφερθούμε στις πολιτικές, οικονομικές και στρατιωτικές επεμβάσεις που συντελούνται για τη διασφάλιση της πρόσβασης των μεγάλων δυνάμεων και του κεφαλαίου στους πόρους αυτούς. Είναι βέβαιο ότι η μονομερής επικέντρωση στις υπερτοπικές επιπτώσεις της χρήσης ορυκτών καυσίμων διευκολύνει την υλοποίηση μεγάλων επενδύσεων και στον τομέα των ΑΠΕ και στον τομέα των ορυκτών καυσίμων. **Ανεξάρτητα από τη σύνδεση της χρήσης των ορυκτών καυσίμων με την κλιματική αλλαγή, ο δραστικός περιορισμός της χρήσης τους δεν μπορεί να παρά να αποτελεί βασικό στόχο μιας εναλλακτικής πολιτικής για την ενέργεια».**

Θα είχε ενδιαφέρον να πληροφορηθούμε αν γίνεται αντιληπτή αυτή η διάσταση, ιδιαίτερα τώρα που βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη ένα φαραωνικό σχέδιο εξόρυξης υδρογονανθράκων και ανάπτυξης πλήθους διακρατικών αγωγών μεταφοράς φυσικού αερίου.

7. Αναζητώντας μια ψυχολογική και πιο ανθρωποκεντρική εξήγηση των αλλαγών που συντελούνται στο αντι-ΒΑΠΕ κίνημα, τείνω να καταλήξω ότι αυτές οφείλονται στην απογοήτευση που έχει φέρει η γενικευμένη υποχώρηση των κινημάτων και η αδυναμία ανακοπής της επέλασης των ΒΑΠΕ, σε συνδυασμό με τις δυσκολίες που συνεπάγεται και το χρόνο που χρειάζεται ένας μακρόχρονος αγώνας για την υλοποίηση ενός -πραγματικά- εναλλακτικού

σχεδίου. Πολλές φορές, σε τέτοιες συνθήκες, επιλέγεται ο δρόμος της (υποτιθέμενης) ασφάλειας και του συμβιβασμού.

Για να διασφαλιστώ ότι δε θα συμβεί κάποιο «ατύχημα», απορρίπτω συνολικά τις ΑΠΕ, αντιπροτείνοντας τα «δοκιμασμένα» υλικά: ορυκτά καύσιμα, μεγάλα ΥΗΕ (για τους τυχερούς) και πυρηνικά (για τους πιο τολμηρούς), σύμφωνα με έναν από τους εισηγητές. **Τοπικισμός, στενός ωφελιμισμός και συντηρητισμός σε ένα πακέτο!** Το ζήσαμε και με τη διαχείριση των απορριμμάτων. Όσο ο «κίνδυνος» κατασκευής υποδομών διαχείρισης αποβλήτων - ακόμη και υποδομών ανακύκλωσης- ήταν σχετικά μακριά, όλα καλά και άγια, μαζί, αγαπημένοι και αλληλέγγυοι. Όταν ο κίνδυνος άρχισε να πλησιάζει, άρχιζαν τα όργανα. Να δίνουν και να παίρνουν τα «ποτέ και πουθενά ΧΥΤΑ», οι «πάσες» στη χαβούζα της Φυλής (η δοκιμασμένη λύση, που λέγαμε παραπάνω), το φλερτ με την καύση των απορριμμάτων, μέχρι και για μαζική εξαγωγή στο εξωτερικό (για καύση, εννοείται) ακούσαμε. Κάπως έτσι γράφτηκε και η «εποποιία» της Κερατέας και να με συμπαθάτε που χαλάω τη φαντασίωση πολλών.

Σε άλλη περίπτωση θα έκλεινα αυτό το κείμενο διαβεβαιώνοντας ότι γράφεται με την καλύτερη των διαθέσεων για έναν ουσιαστικό διάλογο κλπ. κλπ. Δε θα το κάνω. Στο μικρόκοσμο των ανθρώπων, που εμπλέκονται σε κινηματικές δράσεις για την ενέργεια, είμαστε λίγο – πολύ γνωστοί μεταξύ μας. Η εκτίμηση υπάρχει ή δεν υπάρχει. Δηλώσεις συμπάθειας, φιλικά χτυπήματα στην πλάτη και φιλοφρονήσεις δεν έχουν απολύτως κανένα νόημα. Αν κάτι είναι αναγκαίο, αυτή τη στιγμή, είναι να μιλήσουμε ανοιχτά και με ειλικρίνεια. Για να ξέρουμε με ποιους πάμε και ποιους αφήνουμε. ...

Γενάρης 2019

* μέλους του Δικτύου «Μεσοχώρα – Αχελώος SOS» και της Πρωτοβουλίας Αθήνας ενάντια στις εξορύξεις υδρογονανθράκων

Πετρέλαια, Εξορύξεις, Φράγματα: Ενέργεια για Τι & για Ποιον; | B-FEST 7 (Βίντεο)

“Πετρέλαια, Εξορύξεις, Φράγματα: Ενέργεια για Τι & για Ποιον;”. Παρακάτω το βίντεο της εκδήλωσης και της συζήτησης που έλαβε χώρα στις 26 Μαΐου 2018 στα πλαίσια του B-FEST 7.

Στην εκδήλωση συμμετέχουν κινήματα για την ενέργεια και το νερό.

Εισηγήσεις:

Βασίλης Καραπάνος (Ανοιχτή Συνέλευση στα Γιάννενα ενάντια στις Εξορύξεις Πετρελαίου)

Τάσος Κεφαλάς (Δίκτυο «Μεσοχώρα-Αχελώος SOS»)

Στέφανος Μπατσής (περ. Βαβυλωνία)

Video by [omniatv](#), Αντώνης Δημόπουλος

Ο Τάσος Κεφαλάς από το Δίκτυο Μεσοχώρα-Αχελώος SOS | Εκπομπή Βαβυλωνία (audio)

Εκπομπή ΒΑΒΥΛΩΝΙΑ.

Κάθε Παρασκευή 15:00-16:00 στο [Ραδιόφωνο του The PressProject](#).

Την Παρασκευή 12/1 φιλοξενήσαμε στην εκπομπή τον Τάσο Κεφαλά (Δίκτυο Μεσοχώρα-Αχελώος SOS).

Συζητάμε τις εξελίξεις στο μέτωπο της λειτουργίας του φράγματος της Μεσοχώρας αλλά και την πάντα ανοιχτή απειλή της εκτροπής του Αχελώου.

Ακόμη, μια ευρύτερη κουβέντα για τα ανοιχτά ενεργειακά μέτωπα, τη διαχείριση των απορριμμάτων και την ανακύκλωση, σε σχέση και με την εφαρμογή της οδηγίας για την πλαστική σακούλα.

Όλα αυτά και άλλα πολλά, πάντοτε υπό το πρίσμα των κινημάτων της ενέργειας και του νερού, των δράσεών τους και του λόγου που εκφέρουν.